

Označavanje riječi:

- § Naslovi djela napisani su *kurzivom* (osim ako su navedeni kao kratica).
- § Riječi na crnom govoru/orkovskom napisane su **podebljano**.
- § Relevantne riječi na quenyi (quendijskom) napisane su **plavom** bojom.
- § Jezik riječi koje ne pripadaju ni valarskom ni quendijskom posebno je naznačen u tekstu. Takve su riječi napisane **zelenom** bojom.
- § Riječi na hurijskom/hetitskom napisane su **crvenom** bojom.
- § Korijeni riječi u primitivnom vilenjačkom jeziku napisane su VELIKIM SLOVIMA.

Izgovor nekih glasova:

- § **ch/kh** bezvučni velarni frikativ (javlja se u spomenutim valarskim riječima; kao u njemačkoj riječi **ach**, hrvatskim rječima **jahati**, **hvatati**). U hrvatskom se h u pravilu izgovara na ovaj način, i samo u rijetkim slučajevima može prijeći u, primjerice, glotal, kao u riječi **aha**.

Kratice djela spomenutih u tekstu:

- § **WJ** Rat Dragulja (eng. War of the Jewels), X. dio Povijesti Međuzemlja (eng. History of Middle-earth)
- § **UT** Nedovršene pripovijesti (eng. Unfinished Tales)
- § **LotR** Gospodar Prstenova (eng. The Lord of the Rings)
- § **LR** Izgubljena cesta (eng. The Lost Road)
- § **Pisma** Pisma J.R.R. Tolkiena (eng. Letters of J.R.R. Tolkien)
- § **PM** Narodi i Čudovišta (eng. Peoples and Monsters)
- § **VT** Vinyar Tengwar 'Nova slova', časopis urednika C.F. Hostettera

Orkovski jezik i Crni govor

I: Orkovski jezik

O jeziku orka u Prvom dobu "rečeno je da nisu posjedovali vlastiti jezik, već su preuzimali što su mogli iz govora drugih i to izopačivali po svom nahođenju, time proizvodeći tek brutalne žargone, teško dostatne čak i za njihove vlastite potrebe, osim ako nisu služili za kletve i proklinjanja" (Dodatak F Gospodara Prstenova). Primjer tog njihova prisvajanja iz drugih jezika može se naći u UT:92, gdje saznajemo da je **Golug** bila orkovska riječ za Noldore, vidljivo vezana sa sindarskim **Golodh**, mn. **Gelydh**, i očevitno proizvoljno izobličenje ove vilenjačke riječi. Međutim, također je rečeno da je Morgoth "načinio jezik za one u njegovoj službi" (VT39:27).

U Frodovo je doba jezično stanje ostalo neizmijenjeno: "orci i goblini posjedovali su vlastite jezike, gnusne kao i sve ostale stvari koje su koristili ili načinili, a budući da je bio potreban makar nekakav preostatak dobre volje, istinskog promišljanja i sagledavanja da bi se i osnovni jezik očuvao živim i korisnim za osnovne svrhe, njihovi su jezici bilo beskrajno oblikovno

raznoliki, bivajući ubitačno monotoni u sadržaju, rječiti samo u izražavanju pogrda, mržnje ili straha" (PM:21). Uistinu, "ova su stvorenja, bivajući ispunjena zlobom, i mržnjom čak i prema vlastitom soju, hitro razvila toliko barbarskih dijalekata koliko i plemena i obitavališta, te im je orkovski jezik bio od male koristi u komunikaciji među plemenima" (LotR, Dodatak F). Stoga, ne postoji jednoznačan orkovski jezik. Jedino što se doima zajedničkim svim orkovskim jezicima u svakom dobu jest da su svi bili "gnusni i odvratni, i potpuno suprotni jezicima quenda (vilenjaka)" (LR:178). Uistinu, "orci i trolovi govorili su kako su htjeli, bez ljubavi prema riječima i stvarima" (Dodatak F). Stoga, njihovo je stajalište prema jeziku bilo posvema drukčije od vilenjačkog, koji su voljeli i njegovali svoj jezik. Tolkien je bio filolog, što doslovce znači 'ljubitelj (prijatelj) riječi', te, u njegovu izmišljenju svijetu, potpuni izostanak ljubavi prema jeziku može biti jedino karakteristika zla.

Raznolikost i promjenjivost orkovskih govora bila je, jasno, problem Mračnom moćniku koji je orcima vladao. Zbog toga, u svrhu efikasnijeg upravljanja (tj. potpunog totalitarizma), Sauron si je dao vremena te načinio 'esperanto' za svoje sluge. Time je, čini se, oponašao svog gospodara, Morgotha, kao što se vidi u gore navedenom citatu iz VT39:27.

II: Crni govor

"Rečeno je da je crni govor načinio Sauron u Mračnim godinama", (Dodatak F) "i da je time želio načiniti jezik za sve svoje sluge, ali u tome nije uspio. Iz crnog su govora, međutim, izvedene mnoge među orcima široko raspostranjene riječi, poput **ghâš** 'vatra', ali nakon prvog svrgavanja Saurona ovaj su jezik u svom drevnom obliku zaboravili svi osim Nazgûla. Kada se Sauron nanovo uzdigao, ponovo je postao jezikom Barad-dûra i zapovjednika Mordora". Kasnije je navedeno da Olog-hai, okrutna trolowska rasa koju je uzgojio Sauron, nisu poznavali nijedan drugi jezik doli crnog govora Barad-dûra. Ime **Olog-hai** dio je tog jezika. Sam naziv 'crni govor' možda nije bio Sauronovo ime za njegov jezik, već mu je vjerojatnije prišiven iz prezira. S druge strane, ime Barad-dûra na crnom govoru glasilo je **Lugbûrz**, u značenju 'Crna kula', upravo kao i sindarski naziv, i možda se i samom Sauronu sviđala povezanost s tamom, te je koristio crnu kao svoju službenu boju. Svakako se čini kao dominantna boja među odorama njegovih vojnika.

Sam Tolkien, blago je reći, nije uopće volio crni govor. Jedan obožavatelj nekoć mu je poslao čelični kalež, ali na svoju žalost otkrio je da su na njemu "ugravirane užasne riječi kao na Prstenu. Naravno, nikada nisam pio iz njega, već ga koristio kao pepeljaru" (Pisma:422). Očito je dijelio mišljenje vilenjaka i ljudi iz Trećeg doba, koji svakako nisu imali ništa bolje mišljenje o crnom govoru nego li o drugim orkovskim jezicima. "Bio je tako ispunjen grubim i gnusnim glasovima i odvratnim riječima kojima je bilo teško baratati, i rijetki su uistinu i pokušali (PM:35). Budući da ne postoji objektivni kriterij što predstavlja "grub i gnusan" glas ili "odvratnu" riječ, ova se izjava mora promatrati kao subjektivno mišljenje, odražavajući opću predrasudu prema svemu orkovskom i svemu što proizlazi od Saurona (iako se, jasno, može tvrditi da je predrasuda zaslužena na tisuće puta). Teško je odrediti "grube i gnusne glasove". Crni govor posjeduje plozive **b, d, g, k, p, t**, spirante **gh, th** (možda i **f** i **kh**, posvjedočene samo u orkovskim imenima), lateral **l**, vibrant **r**, nazale **m, n**, i sibilante **s, z, š**. Popis možda nije potpun, s obzirom na ograničen izvor. Samoglasnici su **a, i, o, u**: za **o** je Tolkien napisao da je rijedak. Samoglasnik **e**, čini se, nije postojao u crnom govoru. Potvrđeni su dugi **â** i **û** (koje se također piše i **ú**; ali *Uvod u vilenjački*, eng. *An Introduction to Elvish*, str. 166-167, vjerojatno je u pravu navodeći da se radi o Tolkienovu nedosljednom pisanju). Postoji barem jedan dvoglas, **ai**, dok se **au** javlja u orkovskom imenu. Budući da je nesigurno kojem jeziku ta imena pripadaju, o njima se ne govori u ovom članku.

Što se, dakle, vilenjacima doimalo neljupkim? Navedeno je da su orci izgovarali uvularno r, poput glasa uobičajenog u francuskom ili njemačkom (u hrvatskom se ne javlja), i da je ovaj glas Eldarima bio neprijazan. Sugerirano je da je ovo bilo standardan način izgovora r u drevnom crnom govoru (*Uvod u vilenjački*, str. 166). Crni je govor posjedovao i suglasničke skupove koji se nisu javljali u suvremenom sindarskom: početne **sn**, **thr**, **sk**, te **rz**, **zg** na kraju riječi. Bez obzira na razlog, jezik je općenito smatran grubim: kada je Gandalf citirao natpis na Prstenu tijekom Elrondova vijeća, "promjena je u čarobnjakovu glasu bila zapanjujuća. Iznenada je postao prijetećim i silnim, tvrdim poput kamena. Kao da je sjenka na trenutak prešla preko Sunca, i trijem se na trenutak zamračila. Sve se strese, a vilenjaci začepiše uši." - kakva reakcija! Zaključak da je ona uvelike utemeljena na mržnji spram svega 'povezanog sa Sjenom', radije nego na nekoj usađenoj ružnoći u crnom govoru čini se neizbjježnim.

Odakle je potekao vokabular crnog govora? Zacijelo Sauron nije imao ništa više "ljubavi prema riječima ili stvarima" od svojih slugu, i može biti da je izmišljao riječi nasumice. Ovo možda i jest istina u nekim slučajevima, ali čini se i da je uzimao riječi iz mnogih jezika, pa i vilenjačkih. "Riječ **uruk** koja se javlja u crnom govoru, načinjenom da postane lingua franca njegovih slugu, vjerojatno je posuđena iz vilenjačkih jezika iz ranijih vremena" (WJ:390). **Uruk** je možda sličan quendijskom **urko**, **orko**, ili sindarskom **orch**, ali je *identičan* drevnom obliku *URUK (varijante *URKU, *URUKU, odakle potiče q. **urko**, možda i sindarsko **orch**). Ali kako je Sauron mogao poznavati primitivni vilenjački jezik? Je li on taj kojem su bili povjeravani vilenjaci zarobljeni kod Kuiviéna, i je li možda čak odgovoran za 'genetski inženjering' kojim su stvoreni orci? Budući da je bio Maia, lako bi razumio njihov jezik (WJ:406). Prvim bi vilenjacima Morgoth i njegovi sluge bili *URUKÎ 'strave', jer je izvorno značenje ove riječi bilo labavo i poopćeno, i Sauron je mogao uživati govoreći zarobljenim vilenjacima da su i oni sami postali *URUKÎ. U njegovom umu, ova se riječ očigledno zadržala.

Ali, bilo je i drugih izvora za vokabular crnog govora. Riječ za 'prsten' bila je **nazg**, vrlo slično završnom elementu valarske riječi **Mâchananaškâd** 'Usud-prsten' (WJ:401, gdje je napisana drugačije). Budući da je bio Maia Sauron bi poznavao valarski: to bi uistinu mogao biti njegov 'materinji jezik', u nedostatku boljeg izraza. Ukoliko se čini hulnim da bi jezik Valara mogao biti sastojkom u Sauronovu crnom govoru "punom grubih i gnusnih glasova i odvratnih riječi", treba se sjetiti da se, prema Pengolodhu, "zvuk valarskog činio se neprijaznim vilenjačkim ušima" (WJ:398). Morgoth je, budući da je bio Vala, zacijelo poznavao valarski (ili ga bar naučio tijekom sužanjstva u Mandosu). Prema LR:178 njime je podučio svoje robove u izopačenom obliku. Ukoliko je tako, valarsko **naškâd** 'prsten' moglo je proizvesti **nazg** u jednom orkovskom dijalektu Drugog doba, odakle ga je Sauron preuzeo.

Što se dogodilo sa crnim govorom nakon Sauronova pada? U čak i više srozanim oblicima možda se zadržao neko vrijeme među nekima od njegovih bivših podanika. Čak i danas nije [u potpunosti](#) mrtav.

Analizirani korpus

"Natpis na Prstenu napisan je na drevnom crnom govoru" (Dodatak F), "dok je kletva orka iz Mordora... bila u srozanijem obliku koji su koristili vojnici Crne kule, kojima je zapovijedao **Grišnâkh**. **Šarku** [šarkû?] na tom jeziku znači 'starac'." Da li 'taj jezik' označava crni govor, ili njegov srozaniji oblik? Nije posve jasno iz napisanog, ali vjerojatnije se radi o potonjem. U fusnoti u LotR: RotK, pog. 8, navodi se da je **šarkû**, izvor Sarumanova nadimka Sharkey, orkovska riječ."

Jedan jedini primjer crnog govora postoji, a to je natpis na Prstenu: **Aš nazg durbatulûk, aš nazg gimbatul, aš nazg thrakatulûk agh burzum-iši krimpatul** 'Prsten Jedan da zavlada svima, Prsten Jedan da ih pronade, Prsten Jedan da ih dovede i u tami ih sveže' (FotR, knjiga 2, pog 2). **Nazg** je 'prsten', posvjedočen i u **Nazgûl** 'Prstenova utvara(e)', **aš** je broj 'jedan', **agh** veznik 'i', **burzum** je 'tama', očito sa istom sastavnicom **búrz, burz** 'tama' kao i u **Lugbúrz** 'Kula-tama', imena crnog govora kojeg sindarski prijevod glasi **Barad-dûr**. Sufiks **-um** vjerojatno predstavlja apstraktan nastavak za tvorbu imenica. **Burzum** posjeduje i sufiks (prijedlog) **iši** 'u' - u transkripciji je odvojen crticom, ali u tengwarskom prijepisu nema nikakve oznake, te se može smatrati bilo postpozicijom ili lokativnim nastavkom (zapanjujuće je sličan quendijskom **-sse** i možda podržava teoriju Roberta Fostera iznesenu u eng. Complete Guide to Middle-earth da je crni govor donekle temeljen na quendijskom i predstavlja njegovo izopačenje. Element **burz-** je donekle sličan vilenjačkoj osnovi MOR 'crn'). Iako je **burzum-iši** prevedeno kao 'in *the* darkness' ne čini se da postoji određeni član, osim ako nije dio riječi **iši**. Ali vjerojatno stoji da crni govor ne sadrži (ne)određeni član, vidi dolje.

U riječi **durbatulûk** morfemi se mogu provizorno izolirati kao **durb-at-ul-ûk** 'zavlada-da-njima-svima' (ili kao **durb-a-tul-ûk**, ali sufiksi obrasca samoglasnik-suglasnik čine uredniji sustav - sjetite se da ovdje imamo posla sa izumljenim jezikom). Slično imamo i **gimb-at-ul** 'nađe-da-njih', **thrak-at-ul-ûk** 'dovede-da-njih-sve' i **krimp-at-ul** 'sveže-da-njih'. Glagoli koji završavaju na **-at** mogu predstavljati ili infinitivni oblik, ili oblik koji označava svrhu - ne znamo točno. Zanimljivo, crni govor ne predstavlja samo zamjenice sufiksima, kao **-ul** 'njih', već i riječi poput **-ûk** 'sve'.

Imamo i kletvu orka iz Mordora: **Uglúk u bagronk ša pušdug Saruman-glob búbhoš skai** (LotR: TTT). U PM:83 ovo je prevedeno kao 'Uglúka u jamu, ša! izmetnu jamu, velika budala Saruman, skai!' (postoji i drugi prijevod, vidi dolje). Kazano je da se radi o 'srozanom' obliku crnog govora, ali je, naravno, teško reći po čemu se razlikuje od Sauronova izvornika. Glas **o** korišten je triput, iako je navedeno da je 'u (izvornom?) crnom govoru o bilo rijetko'. Ali **u** je korišteno pet puta (bez ljudskog imena Saruman), tako da se ne može raditi o slučaju prijelaza u > o u ovom orkovskom dijalektu. Tolkien nije naveo da o *nije postojalo* u crnom govoru (riječ **olog-hai** dolje).

Sljedeća su opažanja moguća: **ša** i **skai** su očito uzvici prezira koji nisu prevedeni. Složenice od dvije imenice navode prvu imenicu koja je opisna, a druge onu koja se opisuje (kao i u quendijskom i hrvatskom), tako 'Saruman(ska)-budala' jest **Saruman-glob**, a ne ****glob-Saruman** (ili ***puš-dug** 'izmetna jama' - naravno, možda je rastav riječi drugačiji, ***pušd-ug** ili ***pu-šdug**). Pridjevi slijede imenicu koju opisuju: 'velika Saruman-budala' jest **Saruman-glob búbhoš**, ne ****búbhoš Saruman-glob** (također, **Lugbúrz** '*Kula-tama', ***Lug Búrz** napisano kao složenica). Prijevod na engleski tri puta navodi određeni član, ali nema vidljiva ekvivalenta na orkovskom. Ovo predmnijeva da crni govor ne označava razliku između određenih i neodređenih imenica (što nije nedostatak, isti slučaj javlja se u hrvatskom, ruskom, kineskom...). Nije vjerojatno da gola osnova predstavlja određeni oblik, jer bi se tada u prijevodu **aš nazg** 'jedan prsten, eng. one ring' nalazio i određeni član 'the' (opet, Gandalf predstavlja svoj prijevod natpisa riječima "ovo je na zajedničkom jeziku *dovoljno blizu*", dakle možda i ne u potpunosti precizno. U teoriji, radi se više o prijevodu prijevoda, jer je Tolkien kasnije preveo zajednički jezik Crvene knjige na engleski). Zapažamo korištenje prepozicije u (oznaka smjera ili kretanja, 'prema'), što naznačava da crni govor sadrži prepozicije uz sufikse-postpozicije poput **iši** (ili je ovo jedno od područja gdje 'srozani' oblik crnog govora odudara od izvornika? Možda bi 'u crnu jamu' bilo ***bagronk-u** u Sauronovu crnom govoru?).

Poprilično drugačiji prijevod objavljen je u Vinyar Tengwaru: 'Uglúka u izmetnu jamu sa smrdljivim Sarumanskim-smećem, svinjski-vratovi, gah!'. Ovaj prijevod je, čini se, stariji od prvoga, i čini se da je Tolkien zaboravio prvi prijevod i jednostavno načinio novi.

Osim natpisa na Prstenu i kletve, korpus nam se sastoji od malo više nego riječi **olog-hai** i **uruk-hai**, koje označavaju vrste posebice čvrstih i ratobornih bića koje je uzgojio Sauron: podvrste trolova i orka. **Hai** vjerojatno označava narod ili vrstu.

Zanimljivo je da se riječ **Nazgûl** koristi i za jedninu i množinu. Možda imenica po sebi nije *ni* u jednini *ni* u množini, već sadrži veoma opće značenje, i potreban je nekakva oznaka poput **aš** 'jedan' ili **hai** 'narod' da bi ju odredila. Tako da kada se iznose izjave o nazgûlima možda i jest u redu reći jednostavno **nazgûl**, ali određeni bi nazgûl bio ***aš nazgûl** (možda značeći 'određena Prstenova utvara, ta Prstenova utvara'). Cijela 'vrsta' nazgûla možda bi bila **nazgûl-hai**, ali ovo je sve čisto nagađanje. Nikada nije zabilježena uporaba riječi nazgûl u rečenici na crnom govoru.

Za drugo mišljenje o gramatici crnog govora, vidi članak [Drugo mišljenje o crnom govoru](#) Craiga Daniela.

Popis riječi

Orkovska imena čija su značenja nepoznata su izostavljena. SCG označava 'srozani crni govor', i u praksi stoji za riječi iz kletve orka iz Mordora, osim kod riječi **šarkû**. Naravno, neke se od ovih riječi ne moraju razlikovati od oblika u izvornom crnom govoru - ali to ne možemo znati.

agh 'i'

aš 'jedan'

-at infinitivni, ili nastavak koja označava namjeru.: **Aš nazg durbatulûk** 'jedan Prsten da zavlada svima'

bagronk (SCG) 'septička jama', možda **bag+ronk** eng. 'cess+pool'

búbhoš (SCG) 'velik'

búrz 'taman', (iz **Lugbúrz**), **burzum** 'tama'

dug 'nečistoća, izmet', (nepotvrđeno) izolirano iz **pušdug**, q.v.

durb- 'vladati', infinitiv **durbat**, posvjedočeno samo sa sufiksima: **durbatulûk** 'da zavlada svima njima'. Glagol **durb-** jako je sličan quendijskom **tur-** sličnog značenja

ghâš 'vatra' (navedeno da je izvedeno iz crnog govora, može, a i ne mora predstavljati Sauronov izvorni oblik riječi)

gimb- 'pronaći', infinitiv **gimbat**, potvrđen samo sa zamjeničnim nastavkom: **gimbatul**, 'da ih pronađe'

glob (SCG) 'budala'

gûl 'bilo koji od glavnih Sauronovih nevidljivih slugu posve podložnih njegovoj volji' (Tolkienov kompas, eng. *A Tolkien Compass* str. 172). Prevedeno kao 'utvara(e)' u složenici **Nazgûl**, 'Prstenova utvara(e)'.
hai 'narod', u **Uruk-hai** 'narod uruka' i **Olog-hai** 'narod trolova'; također **Oghor-hai**.

iši 'u', sufiksna postpozicija: **burzum-iši**, 'u tamu'.

krimp- 'svezati', infinitiv **krimpat**, posvjedočeno samo sa zamjeničnim nastavkom: **krimpatul**, 'da ih sveže'

lug 'kula'. Iz **Lugbúrz**.

Lugbúrz 'Tamna kula', sindarski Barad-dûr (**Lug-búrz** 'Kula-tama')

nazg 'prsten': **aš nazg** 'jedan prsten', **Nazgûl** 'Prstenova utvara(e)'
Nazgûl 'Prstenova utvara(e)', **nazg** + **gûl**
Oghor-hai 'Drúedaini' (UT:379; ovo ne mora biti izvorni crni govor)
olog podvrsta trolova koju je uzgojio Sauron. **Olog-hai** 'olog-narod'.
pušdug (SCG) 'izmetna jama', možda **puš+dug**
ronk (SCG) 'bazen', nepotvrđeno izolirano iz **bagronk**.
skai (SCG) uzvik prezira (neprevedeno)
ša (SCG) uzvik prezira (neprevedeno)
šarkû (SCG?) 'starac'
snaga 'rob' (Možda SCG). Korišteno za slabije podvrste orka (WJ:390).
thrak- 'donijeti', infinitiv **thrakat**, potvrđen samo sa sufiksima: **thrakatulûk** 'da ih sve donese'
u (SCG) prijedlog (kao prepozicija) koji označava smjer ili kretanje, 'u, prema'.
-ûk 'sve (da li akuzativ?)', sufiks smješten nakon zamjениčnog nastavka: **-ulûk**, 'njih sve'
-ul zamjениčni nastavak 'njih' (ne znamo da li crni govor označava razliku subjekta/objekta kod zamjenica).
-um apstraktni imenični nastavak u **burzum** 'tama'.
uruk velika podvrsta orka. Prema WJ:390 Sauron je vjerojatno posudio ovu riječ 'iz vilenjačkih jezika ranijih vremena'.

DODATAK: Možebitna veza crnog govora i hetitskog/hurijskog jezika?

Povjesničar [Alexandre Nemirovsky](#) koji se specijalizirao za povijest Hetita i Hurijaca koji su živjeli u kasnom brončanom dobu vjeruje da je Tolkienov crni govor mogao biti inspiriran jezicima ovih drevnih naroda. Koliko znamo, neki od Tolkienovih jezika zacijelo su bili pod utjecajem već postojećih jezika (quendijski-finski, sindarski-velški). Slijedi ponešto uređeni oblik argumentacije:

1. O morfemu **ûk**. Budući da je sufiks, a ne riječ (Tolkien piše sve riječi odvojeno u svojoj transliteraciji), teško da može predstavljati 'sve', zbog toga što bi ta zamjenica, mislim, bila pisana kao zasebna riječ. Predlažem identitet sufiksa **ûk** sa značenjem *punog izvršenja* radnje koju izražava glagol, te, stoga, prijevod 'posve, u potpunosti' što bi se dobro poklapalo sa prijevodom 'svima', jer 'da posve njima zavlada' i 'da svima njima zavlada' u kontekstu znače više-manje istu stvar.
2. Glavne osobine gramatike: padeži su izraženi poslijelozima (**iši**): samo nominativ nema nastavka (**nazg**); najvažniji čimbenik, kako ja vidim, jest da je osobna zamjenica objekta prijelazne radnje uključena isključivo u sam glagol, tj. ne javlja se kao zasebna riječ. Štoviše, neki glagolski nastavci mogu se javiti iza nje (korijen + **ul** 'njih' + **ûk** 'posve'). Drugim riječima, svjedočimo aglutinativno-ergativnom jeziku, tj. jeziku van indoeuropskog tipa, stranom gotovo svima ostalima, vrlo arhaična oblika.
3. Moja je glavna hipoteza da je crni govor načinjen nakon Tolkienova upoznavanja sa hurijsko-urartskim jezikom(cima). O mogućnosti tog upoznavanja vidi 4. dolje. Zasad želim naglasiti da hurijski uistinu jest aglutinativno-ergativan jezik u kojem su osobne zamjenice uključene u glagolske oblike; usput, juisvni (*jusiv ~ zapovijedi, poticanje, slaganje, slično kohortativu ili imperativu*) oblici u hurijskome nikada ne uključuju zamjenicu koja označava

agenta/subjekta prijelazne radnje, ali često uključuju zamjenicu koja označava njen objekt. Usporedi prisutnost formanta za "njih", ali odsutnost bilo kakvog formanta koji bi obilježavao agenta u glagolskim oblicima natpisa s Prstena.

Jasno, ovdje uočavamo samo gramatičke paralele; ali mnoge riječi crnog govora imaju podosta zajedničkog sa hurijsko-urartskim, kao što se vidi u sljedećem popisu:

aš 'jedan' / **še** (korijen **š-**) 'jedan'

durb 'vladati' / **turob-** 'nešto (katastrofično) predodređeno, neprijatelj' (ovo tumačenje glavne semantike hurijskog **turobe** kao 'predodređeno zlo' radije nego 'neprijatelj' temeljeno je na kontekstu El-Amarna pisma #24, gdje se riječ javlja u konstrukciji "ako će se **turobe** dogoditi – neka se ne dogodi! - pomoći ćemo jedan drugoga vojno." Glagoli daju naslutiti da je 'zla sudba u obliku neprijatelja' značenje riječi **turobe**).

at- formant jusiva/futura namjere u glagolskim oblicima / **ed** - tvorbnik futura u glagolima

-ul 'njih' kao objekt radnje prijelaznih glagola / **-lla, -l** 'njih' kao objekt radnje prijelaznih glagola

-ûk 'potpuno' kao morfem u glagolskom obliku / **-ok-** formant značenja 'posve, istinski, zaista' kod glagola

gimb- 'pronaći' / **-ki(b)** 'uzeti, sakupljati'

thrak- 'donijeti' / **s/thar-(ik)-** 'pitati, zahtijevati slanje nekome', implicira značenje 'zatražiti, uzrokovati donošenje nečega nekome'

agh 'i' / urartski **aye**, isto kao i 'mit' i 'bei' u njemačkom

burz- 'taman' / **wur-** 'vidjeti', ali korijen je prisutan u **wurikk-** 'biti slijep' i zapravo izražava suprotno 'viđenju, vidljivosti' sa bilo kojom negacijskom sastavnicom, dok postoji sastavnica **z** u hurijskom sa mogućim značenjem 'biti na samoj granici, do samog kraja, završeno'. Tako, **wur + z** bi mogli dati značenje 'vidljivost na granici' – što naravno nije hurijski, ali je moguća 'igra' lingvista sa hurijskom građom.

Krimp- 'svezati' / **ker-imbu** 'učiniti dužim/posve/nepovratno' ukoliko se odnosi na uže, lijepo pristaje konceptu 'labavo svezati'.

Usput, ime **Sauron** bi značilo 'Onaj koji je naoružan (oružjem)', **sau** 'oružja' + **-ra** (komitativni padežni nastavak), + **n** 'on' (ili **-on, -onne** kao nominalizirani nastavak) [Ime Sauron, međutim, nije iz crnog govora već quendijsko]. **Uglûk** se može prevesti 'zastrašiti svakoga!', jer **ugil-** znači 'isprovocirati strah u nekom' u hurijskom.

Uzimajući u obzir da znamo veoma malo orkovskih riječi, ova nova činjenica da mnoge od njih imaju moguće paralele u hurijsko-urartskom doima se tim značajnijom, i može naznavačavati da se ovdje rade o nečem većem od pukog slučaja.

4. Je li Tolkien mogao poznavati hurijski? Zacijelo jest. Problem identifikacije hurijskog kao neindoeuropskog jezika, veza među Hurijsima i Arijsima arjanske primjese u hurijskom

jeziku - ove stvari predstavljaju jedan od relevantnijih problema u neindoeuropskom istraživanju, posebice u odnosu na drevnu povijest, od 1920-ih u 1940-e. Engleski semit i proučavatelj biblije, Speiser (autor slavnog komentara o Knjizi postanka), koji je bio najaktivniji istraživač jezika, 1941. je objavio svoju fundamentalnu hurijsku gramatiku s koja je predstavljala revoluciju na ovom polju. Bilo koji engleski lingvist involviran u indoeuropska istraživanja, drevne jezike i proučavanje Biblije (a Tolkien je bio sve to) nije samo mogao, mislim, već morao biti upoznat sa ovim stvarima. Tolkien je, dakle, imao priliku pročitati Speiserov rad (kao i prethodne).

Naravno, radi se samo o hipotetskoj pretpostavci. Ali uzimajući u obzir sve zajedničke osobine hurijskog i orkovskog (usput, fonologije imaju također nešto zajedničko, korijeni CCVC, CVCC i VCC (v-samoglasnik, c-suglasnik) tipični su za hurijski - veoma 'grub' jezik u usporedbi sa ostalim jezicima drevnog istoka) i položaj hurijskog problema u nekim lingvističkim proučavanjima u Engleskoj tijekom dvadesetih, tridesetih i četrdesetih, ne mogu se ne zapitati: Što ako je Tolkien doista koristio svoje znanje hurijskog prilikom stvaranja crnog govora?